

POLSKA AKADEMJA UMIEJĘTNOŚCI

SPRAWOZDANIE

Z CZYNNOŚCI KOMITETU WYDAWNICTW ŚLĄSKICH

OD MARCA 1933 DO KOŃCA CZERWCA 1934

KRAKÓW 1934

DRUKARNIA UNIW. JAGIELL. POD ZARZĄDEM J. FILIPOWSKIEGO

„Zbiory Śląskie

15412¹ S
655 (438)

Odbitka ze Sprawozdań z czynności i wydań Polskiej Akademji Umiejętności za r. 1933/4.

Wydanie 30 Księgi Akcesji
K. nr 573 / 98 2651

Komitet Wydawnictw Śląskich zawiązał się w Polskiej Akademji Umiejętności z inicjatywy dra M. Grażyńskiego, wojewody śląskiego, a przy finansowem poparciu Sejmu śląskiego, dnia 27 marca 1933 r. pod przewodnictwem czł. ks. K. Michalskiego. W skład Komitetu weszli: Sekretarz Generalny Polskiej Akademji Umiejętności czł. S. Kutrzeba, wojewoda M. Grażyński, marszałek Sejmu śląskiego K. Wolny, prezes śląskiego Tow. Przyj. Nauk ks. E. Szramek, kurator szk. okr. śląskiego T. Kupczyński, dyrektor Muzeum Śląskiego dr T. Dobrowolski, czł. F. Bujak, czł. J. Dąbrowski, czł. A. Krzyżanowski, czł. K. Nitsch, czł. J. Nowak, prof. K. Moszyński, prof. J. Smoleński, doc. dr O. Lange i jako sekretarz Komitetu czł. Wł. Semkowicz.

Celem Komitetu jest, jak zaznaczył w swem sprawozdaniu Sekretarz Generalny P. A. U. w roku ubiegłym (Rocznik P. A. U. 1932/3 str. 105): »odrobienie zaniedbania polskiej nauki w stosunku do tej tak ważnej i tak drogiej każdemu sercu polskiemu dzielnicy«, a w szczególności rozwinięcie badań naukowych nad

Śląskiem w zakresie prehistorji, historji, języka, piśmiennictwa, etnografji, stosunków gospodarczych i demografji, wreszcie geografji Śląska i nauk przyrodniczych w związku z naturalnemi skarbami tej ziemi.

Komitet, przejąwszy na siebie dalsze wydawnictwo przygotowanej przez Akademię Historji Śląska do końca XIV wieku i już dawniej rozpoczętych z inicjatywy śląskiego Towarzystwa Przyj. Nauk Pieśni ludu śląskiego, zdołał w ciągu ubiegłego roku poczynić nie tylko daleko idące przygotowania do przyszłych prac, ale też posunąć je już naprzód w rozmaitych kierunkach wiedzy, które tu przechodzimy kolejno.

1. *Prehistorja.* Badania prehistoryczne na Śląsku zostały przeprowadzone w lecie 1933 r. w czterech grupach pod kierunkiem czł. Wł. Antoniewicza, dyr. dra R. Jakimowicza, czł. J. Kostrzewskiego i doc. dra J. Żurowskiego. Główny nacisk położono na grodziska. Z końcem maja 1933 zwiedził dr Żurowski wspólnie z drem Jakimowiczem wszystkie objekty, znane z literatury naukowej, w celu dokładnego ustalenia ich położenia i przynależności hipotecznej, w celu ustalenia sposobu zaplanowania oraz dla wyboru grodziska do szczegółowych badań wykopaliskowych. Objekty, nadające się do planowania, stwierdzono w 10-ciu miejscowościach, do badań zaś szczegółowych wybrano grodzisko, położone w Lesie Kuchelniańskim w Lubomji w pow. rybnickim. W czasie od 17 lipca do 16 sierpnia zostały wykonane pod kierunkiem dra Żurowskiego zdjęcia terenowe 8-miu grodzisk i zamczysk (Kochłowice, Mikołów, Stary Bieruń, Woźniki, Las Kuchelniański, Kotówka, Dziewczagóra, Wodzisław)

oraz poprawione dwa dawne zdjęcia (Skoczów i Stare Bielsko). Wszystkie objekty zostały zaniwelowane oraz zdjęto na każdym po kilka charakterystycznych przekrojów. Grodziska zostały dokładnie opisane, wykonano tymczasowe zdjęcia fotograficzne i zebrano opowiadania, krążące o danych obiektach wśród miejscowej ludności. Rozpoczęto także poszukiwania po archiwach, na plebanjach i w urzędach gminnych, które dostarczyły kilku ciekawych informacji oraz starych map. Plany wszystkich grodzisk zostały oparte na specjalnie do tego celu wykonanych kopjach sytuacji katastralnych, uzupełnionych na miejscu w skalach, obowiązujących w danym zaborze. Zostały sporządzone spisy właścicieli hipotecznych danych obiektów i najbliższych sąsiadów, na którejto podstawie wszystkie grodziska zostały zgłoszone do głównego inwentarza oraz zabezpieczona prawna nad nimi opieka przez Śląski Urząd Wojewódzki. Zdjęcia terenowe zostały wykonane przez pp. inż. F. Kucharskiego i kartografa A. Launera. Sposób wykonania planów do wydawnictwa został ustalony na specjalnych konferencjach. Na podstawie zdjęć terenowych wykonane już zostały wszystkie plany (warstwicowe, szrafowe i miernicze) w skali 1:500, i odbywa się przygotowanie do sporządzenia klisz cynkowych. Uprzednio zwrócono się do Arbeitsgemeinschaft für die Erforschung der Vor- und Frühgeschichte des deutschen Ostens z projektem uzgodnienia pod względem technicznego wykonania planów grodzisk polskich i niemieckich, a to ze względu na bliskie sąsiedztwo i podobieństwo morfologiczne szeregu obiektów, i uzgodnienia tego dokonano. — Na grodzisku w Le-

sie Kuchelniąńskim przeprowadził dr Jakimowicz wstępne badania terenowe w czasie od 26 lipca do 18 września. Badania miały na celu poznanie konstrukcji obronnej środkowej części grodziska i wału obwodowego oraz osadnictwa wewnątrz warowni, a także ustalenie czasu zbudowania tego grodu. — W grupie trzeciej pracował prof. Kostrzewski razem ze swoim asystentem Rajewskim w czasie od 11 lipca do 7 sierpnia. Przeprowadzono badania w okolicy Tarnowskich Gór, w Rybnie, Kolonji i Repecku i stwierdzono osady kultury łużyckiej z wczesnego okresu żelaznego oraz osadę z późnego okresu rzymskiego. W Podłężu pod Imielinem rozpoczęto rozkopywanie dwu osad kultury łużyckiej, odkryto trzy nowe osady tejże kultury, przekopano kilka kurhanów ze śladami grobów szkieletowych, a w okolicy wyeksplorowano osady z epoki kamiennej dawniej odkryte. — Grupa czwarta pod kierunkiem prof. Antoniewicza pracowała w czasie od 8 do 19 września na obszarze powiatu lublinieckiego; odkryto stanowiska z epoki kamiennej na wydmach. — Sprawozdania z badań wszystkich czterech grup, częściowo złożone już w rękopisach, bogato ilustrowane, przygotowują się do druku.

2. *Antropologja*. Prof. dr K. Stołyhwo przedstawił program systematycznych zdjęć antropologicznych na Śląsku. Badania te mają objąć kolejno teren wszystkich powiatów śląskich, a zebrane materiały zostaną zużytkowane w monografiach antropologicznych poszczególnych powiatów, ogłaszanych w miarę postępu badań, jakoteż — po ukończeniu badań — w obszernej monografji antropologicznej całego Śląska, któraby

uwzględniła nietylko charakterystykę ściśle antropologiczną ludności Śląska, ale ujmowała rzecz pod kątem widzenia socjologiczno-antropologicznym (doboru małżeńskiego, związku między wybieranym zawodem a typem antropologicznym etc.) celem wyświetlenia zagadnień dziedziczności różnych cech antropologicznych. Badania swoje rozpoczyna prof. Stołyhwo w lipcu b. r. od powiatu pszczyńskiego.

3. *Historja.* a) Historji Śląska do końca w. XIV ukazał się w roku sprawozdawczym tom I, obejmujący prace czł. Wł. Semkowicza: Historyczno-geograficzne podstawy Śląska; prof. W. Taszyckiego: Język polski na Śląsku w wiekach średnich; czł. J. Kostrzewskiego: Pradzieje Śląska; prof. Z. Wojciechowskiego: Najstarszy ustrój plemiennie-szczepowy i administracja do r. 1139; czł. R. Grodeckiego: Dzieje polityczne Śląska do r. 1290; czł. J. Dąbrowskiego: Dzieje polityczne Śląska w latach 1290—1402; prof. Z. Wojciechowskiego: Ustrój polityczny Śląska (do r. 1400). Przy końcu tomu zamieszczono obszerne streszczenie wszystkich tych prac w języku francuskim oraz indeks imienny i rzeczowy, sporządzony przez dra M. Wojciechowską. — Rozpoczęto druk tomu III, który obejmie prace dra T. Dobrowolskiego o malarstwie ściennem i sztalugowem na Śląsku, czł. Wł. Podlachy o malarstwie minjaturowem, doc. dra M. Gębarowicza o architekturze dawnej Śląska, dra M. Gumowskiego o numizmatyce i sfragistyce, doc. dra K. Dobrowolskiego o rozwoju kultury, dra S. Mikuckiego o herbie Śląska. — W przygotowaniu tom II z pracami prof.

T. Silnickiego o historii Kościoła na Śląsku, czł. Wł. Semkowicza o śląskim rycerstwie średniowiecznym, czł. R. Grodeckiego i czł. K. Tymienieckiego o wsi śląskiej i prof. Z. Wojciechowskiego o miastach śląskich.

b) Prace monograficzne z dziejów Śląska. Monografię historyczną p.t. Utrata Księstw Raciborskiego i Opolskiego przez królową Ludwikę Marję w r. 1666 opracował dr Wł. Dziegiel, dyrektor gimnazjum w Pszczynie. Praca ta zakwalifikowana została do druku po uzupełnieniu obrazu wewnętrznych stosunków tych księstw na podstawie badań archiwalnych, które ma przeprowadzić autor w najbliższym czasie. — P. L. Musioł, wizytator szkolny, podjął pracę na temat osadnictwa w ziemi pszczyńskiej; szczegółowy program pracy przedłożył komitetowi.

c) Stosunki kulturalne Śląska z Polską w dobie odrodzenia. Pracuje nad nimi dr H. Barycz, który kilka miesięcy letnich 1933 r. spędził w tym celu w Wrocławiu, gdzie w bibliotekach i archiwach badał szczególnie stosunki Ślązaków z Uniwersytetem Jagiellońskim. Poza Wrocławiem pracował on jeszcze w Wiedniu, gdzie zbadał Archiwum Uniwersyteckie oraz zbiory Haus- Hof- u. Staatsarchiv. Dr Barycz ma wyjechać w b. r. raz jeszcze do Wrocławia, a nadto do szeregu mniejszych miast śląskich celem uzupełnienia tych badań.

d) Komitet ogłosił konkurs na dwie prace z zakresu dziejów osadnictwa i dziejów miast śląskich: 1) Osadnictwo jednego z okręgów Śląska w wiekach średnich. Nagroda wynosi zł. 1000. Termin nadsyłania prac do

31 grudnia 1934 r. — 2) Historia jednego z miast na Śląsku. Nagroda wynosi zł. 2000. Termin do 31 grudnia 1935 r.

4. *Językoznawstwo*. Ukazały się z tego zakresu dwie monograficzne prace: 1) dra F. Steuera, Dialekt sulkowski, obejmująca gramatykę dialektu Sulkowa, wsi śląskiej położonej w pow. głupczyckim, a ponadto kilkanaście obszerniejszych tekstów gwarowych; 2) dra Z. Stiebertera, Geneza gwar laskich (z mapą zasięgu tych gwar). Poczyniono nadto z inicjatywy czł. K. Nitscha starania celem zbierania tekstów gwarowych Śląska, które mogłyby być wydawane w miarę ich gromadzenia jako materiał do badań językowych.

5. *Etnografja*. Wyszedł z druku 2 zeszyt I tomu Pieśni ludowych z Polskiego Śląska, zebranych przez ks. E. Szramka z rękopisów oraz z dawniejszych zbiorów A. Cinciały i J. Rogera, w opracowaniu i z przedmową czł. J. St. Bystronia, przy udziale czł. K. Nitscha, a dla części muzycznej czł. A. Chybińskiego. Zeszyt ten, obejmujący Pieśni o zalotach i miłości, wydany został jeszcze częściowo, podobnie jak zeszyt 1 (Pieśni balladowe), z zasiłków Tow. Przyjaciół Nauk na Śląsku oraz Województwa Śląskiego; obecnie wydawnictwo to przejął Komitet Wydawnictw Śląskich i przygotowuje wydanie tomu II, który zawierać będzie dalsze działy pieśni śląskich a ponadto szczegółową historję pieśni ludowej na Śląsku pióra ks. E. Szramka, tudzież rozprawę czł. J. St. Bystronia o śląskiej pieśni ludowej.

6. *Sztuka ludowa Śląska*. Pod kierunkiem czł. K. Moczyńskiego opracował mgr M. Gładysz obszerną

pracę o zdobnictwie drewnianem na Śląsku, która, ozdobiona paruset ilustracjami, oddana zostanie w najbliższym czasie do druku. Mgr Gładysz przygotowuje nadto dalsze prace, poświęcone szłałom góralskim w Beskidzie śląskim, spinkom góralskim i in. P. Fr. Strzałko przystąpił do opracowania drewnianego budownictwa kościelnego na Śląsku na tle takiegoż budownictwa drewnianego w Karpatach wogóle i w tym celu zwiedził szereg miejscowości na Śląsku (polskim, czeskim i niemieckim), w których się takie zabytki znajdują.

7. *Stosunki gospodarcze Śląska.* Staraniem i pod kierunkiem czł. A. Krzyżanowskiego przygotowuje się szereg prac monograficznych w tym zakresie. P. dr Jerzy Massalski przygotował pracę: *Udział robocizny w kosztach produkcji węgla na Śląsku*, której druk rozpocznie się w najbliższym czasie. Doc. dr Stefan Schmidt rozpoczął pracę nad rolnictwem śląskim, w szczególności zamierza na początek opracować kwestję obrotu i konsumpcji mleka na Śląsku, w którychto celach przedsięwziął wespół z inż. roln. Godzińskim szereg wyjazdów do odpowiednich centrów gospodarczych śląskich.

8. *Geografja.* Szereg prac monograficznych z geografji Śląska przygotowuje się pod kierunkiem prof. J. Smoleńskiego. Sporządzono w tym celu mapę roboczą badanego terenu dla przyszłego Atlasu Śląska w skali 1:300.000, obejmującą sieć wodną, kolejową i drożną oraz ważniejsze miejscowości. Służyć ma ona jako kanwa do wnoszenia treści demograficznej, geograficzno-gospodarczej, osadniczej etc. Zamierzone prace mają obejmować następujące zagadnienia: a) Gęstość

i przyrost ludności na Śląsku; b) Niemcy górnośląskiej części Woj. Śląskiego; c) Osadnictwo Śląska Cieszyńskiego; d) Użytkowanie ziemi na Śląsku; e) Rola Śląska w organizmie gospodarczym Polski. W programie jest nadto kilka geograficznych monografij miast śląskich.

9. *Geologja*. Prace geologiczne na terenie Śląska, prowadzone pod kierunkiem czł. J a n a N o w a k a, obejmują trzy zagadnienia: a) monograficzne opracowanie megaspor karbonu śląskiego i wogóle Zagłębia węglowego dla celów stratygrafji pokładów, dotychczas jeszcze nieujednostajnionej w sposób należyty; b) dokończenie zdjęcia geologicznego Beskidów Śląskich i wydanie mapy geologicznej tych okolic; c) opracowanie plejstocenu (dyluwjum) Górnego Śląska w jednolitem zdjęciu. Z tego programu poczyniono dotąd przygotowania do punktów a) i b).

a) *Badanie węgla*. Przeprowadzono przede wszystkim odpowiednie adaptacje w Zakładzie Geologicznym U. J., zakupując aparat mikrofotograficzny do fotografowania megaspor. Ponadto zebrano materiał węglowy dla badań megaspor ze wszystkich pokładów (łącznie z nieodbudowanymi) 57 kopalń Zagłębia oraz z kilkunastu bieda-szybów. Z wielu kopalń uzyskano nadto przekroje geologiczne kopalń, szybów oraz warstwice pokładów. W październiku 1933 r. odbył czł. J. Nowak konferencję z delegatami Unji Polskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego w Katowicach, która przejęła z inicjatywy wojewody dra M. Grażyńskiego stronę finansową tego przedsięwzięcia, deklarując na ten cel 20.000 zł. Na konferencji tej postanowiono

wykonanie wszystkich zaprojektowanych prac, poczem czł. J. Nowak przy pomocy dra J. Zerndta przystąpił zaraz do opracowywania megaspor z pobranych próbek.

b) Mapa geologiczna Beskidów Śląskich, już dawniej zapoczątkowana pod kierunkiem czł. J. Nowaka, zostanie obecnie uzupełniona i ostatecznie wykończona. W tym celu przystąpili do pracy: mgr Jadw. Burtanówna, która podjęła się skartowania zachodniej części śląskiej połowy arkusza Żywiec, dr Konrad Konior, który ma skartować i wykończyć śląską część arkusza Biała-Bielsko, doc. dr Marjan Książkiewicz wykończy część południową i poczyni zdjęcia geologiczne części północnej arkusza Cieszyn, a dr St. Sokołowski zdjęcia wschodniej części śląskiej połowy arkusza Żywiec. Po wykonaniu tych prac, jeszcze w ciągu b. r., przystąpi się do wydania mapy.

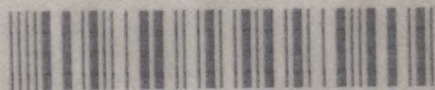
10. *Gleboznawstwo*. Prof. dr W. Łoziński przedłożył Komitetowi projekt przeprowadzenia badań gleboznawczych na obszarze Śląska i opracowania mapy gleboznawczej Śląska. Z dwóch połaci Śląska, t. j. Cieszyńskiego i Górnego, pierwsza byłaby łatwą do zdjęcia gleboznawczego, gdyż chodziłoby tu tylko o dwa zasadnicze typy gleby, t. j. rodzime w Karpatach i nadwiślańskie. Na Górnym Śląsku natomiast z badania gleb można spodziewać się wyników ogólnego znaczenia, które mogłyby rzucić światło na wczesnohistoryczny okres na Śląsku, a w szczególności na zasięg pierwotnej puszczy. Badanie gleb w łączności z najmłodszymi utworami na Śląsku trzeba by zacząć od naj-

ogólniejszego przeglądu, który dopiero dałby podstawę do dalszych badań szczegółowych. W tym celu należy zbierać i rejestrować a następnie nanosić na mapę profile, na podstawie zaś tak zebranego materiału będzie można sporządzić mapę gleboznawczą Śląska i wyniki badań uogólnić. Prof. Łoziński rozpoczął już tę pracę na terenie powiatów tarnowskiego i lublinieckiego.

Wojewódzka Biblioteka
Publiczna w Opolu

15412 S

001-015412-00-0

Wojewódzka Biblioteka
Publiczna w Opolu

15412 Ś

001-015412-00-0